

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

Гілея

*Науковий вісник
збірник наукових праць*

- *Історичні науки*
- *Філософські науки*
- *Політичні науки*

Випуск 137 (№ 10)

Київ – 2018

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно**Факсове видання**

з філософських, політичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 747 від 13 липня 2015 р., з історичних наук наказом МОН України № 1328 від 21 грудня 2015 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:

Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 3 від 26 жовтня 2018 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П.,
д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України,
акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М.,
д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Кивлюк О. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Муляр В. І.,
д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України, акад. НАПН України
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф.,
член-кор. НАН України (Україна, Київ)
Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Арменія, Єреван)
Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф.,
член – кор. НАН України (Україна, Київ)
Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф.,
член-кор. НАН України (Україна, Київ)
Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія:**З історичних наук:**

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)
Дробот І. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Журба М. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)
Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)
Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Сушко О.О., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Шаповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

З філософських наук:

Абасов А. С., д-р філос. наук, проф. (Азербайджан, Баку)
Базалук О. О., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)
Бех В. П., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Воронкова В. Г., д-р філос. наук, проф. (Україна, Запоріжжя)
Герасимова Е. М., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Гарбар Г.А., д-р філос. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Дзвінчук Д. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Івано-Франківськ)
Жадько В. О., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Жижко Т. А., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Куцєпал С. В., д-р філос. наук, проф. (Україна, Полтава)
Миколайчук А., д-р хабілітований, проф. (Польща, Познань)
Онїпко О. Ф., д-р техн. наук, проф. (Україна, Київ)
Свириденко Д. Б., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Терещицький С. О., д-р філос. наук, доц.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Тецлав С., д-р філос. наук, проф. (Польща, Бидгощ)
Халамендик В. Б., д-р філос. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Яшанов С. М., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

З політичних наук:

Андрусишин Б. І., д-р іст. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Андрюкайтене Р., д-р PhD соціальних наук (менеджмент),
(Литва, Маріямполь)
Бабкіна О. В., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Балабанов К. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Маріуполь)
Варзар І. М., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Васильчук Є. О., д-р політ. наук, доц. (Україна, Черкаси)
Войналович В. А., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Іванов М. С., д-р політ. наук, проф. (Україна, Миколаїв)
Картунов О. В., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Кізіма С. А., д-р політ. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Котигоренко В. О., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Крась І., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)
Лапина С. В., д-р соц. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)
Макаренко Л. Л., д-р пед. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Остапенко М. А., д-р політ. наук, проф.
(Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)
Римаренко С. Ю., д-р політ. наук, проф. (Україна, Київ)
Срогошу Т., д-р хабілітований, проф. (Польща, Ченстохов)

Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : «Видавництво «Гілея», 2018. – Вип. 137 (10). – 422 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

4. Moltmann, J., 1991. 'History and the Triune God: Contributions to Trinitarian Theology', New York: *Crossroad*, 204 p.
5. Moltmann, J., 1977. 'The Church in the Power of the Spirit: A contribution to Messianic Ecclesiology', New York: *Harper & Row*, 430 p.
6. Moltmann, J., 1996. 'The Coming of God: Christian Eschatology', London: *SCM Press*, 390 p.
7. Moltmann, J., 1972. 'The Crucified God: The Cross of Christ As the Foundation and Criticism of Christian Theology', London: *SCM Press*, 346 p.
8. Moltmann, J., 1972. 'The Crucified God: God and the Trinity Today', *Concilium*, №8, p.26–37.
9. Moltmann, J., 1985. 'God in Creation: An Ecological Doctrine of Creation', London: *SCM Press*, 365 p.
10. Moltmann, J., 1993. 'The Spirit of Life: A Universal Affirmation', Minneapolis: *Fortress Press*, 380 p.
11. Moltmann, J., 1964. 'Theology of Hope: On the Ground and Implications of a Christian Eschatology', London: *SCM*, 344 p.
12. Moltmann, J., 1993. 'The Trinity and the Kingdom: the Doctrine of God', Minneapolis: *Fortress Press*, 256 p.
13. Moltmann, J., 1990. 'The Way of Jesus Christ: Christology on Messianic Dimensions', London: *SCM Press*, 388 p.
14. Pannenberg, W., 1970. 'Basic Questions in Theology, vol.1', London: *SCM Press*, 238 p.
15. Wood, L., 2000. 'From Barth's Trinitarian Christology to Moltmann's Trinitarian Pneumatology', *The Asbury Theological Journal*, p.51–67.

Strizhachuk F. V., Ph.D. in theology, associate professor, senior researcher at the Center for Religion Studies of National Pedagogical Dragomanov University (Ukraine, Kyiv), tedandgalina@gmail.com, ORCID 0000-0002-3644-9382

Trinitarian history as a source for the doctrine of the Trinity of Jurgen Moltmann

The theology of Jürgen Moltmann has one of the most important sources for formulating the doctrine of the Trinity. It is the Trinitarian history of God. Trinitarian history of God consists of three concentric circles with different levels of Trinitarian concentration: the cross of Christ, the story of Jesus Christ and the history of salvation. Moltmann develops the social concept of the doctrine of the Trinity. He emphasizes the subjectivity of every divine Person in the Trinitarian history.

Keywords: Trinity, Jürgen Moltmann, Trinitarian history, cross of Christ, history of salvation, social concept of the Trinity.

***

УДК 141.319.8:37.015.31]063

Кобзева І. О.,

кандидат педагогічних наук, докторант кафедри філософії, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди (Україна, Харків), kobzeva0501@gmail.com, ORCIDiD 0000-0001-8543-6599

Філософсько-антропологічні виміри калокагатії Середньовіччя

Аналізується і вивчається філософсько-антропологічні погляди про красу, прекрасне, благо і добро в епоху Середньовіччя, як змістовну складову грецької калокагатії. Акцентовуються змістовні моменти цих понять, особливо краси, які становлять істинний їх сенс. Що саме ці поняття означали для середньовічної людини? Розглядається філософський світогляд таких мислителів Середньовіччя як бл. Августина, Діонісія Ареопагіта (Псевдо-Діонісія), Фоми Аквінського. В цілому виявлено, що епоха Середньовіччя сформувала власне уявлення калокагатії, краси, прекрасного, добра і блага.

Ключевые слова: калокагатія, краса, добро, прекрасне, Середньовіччя.

Глобальні перестройки в економіці, прискорення темпу пересування та комунікацій сучасного світу, загострюють проблеми людини. Завжди, у кожному суспільстві, коли держава більш стурбована відтворенням виробників та споживачів продуктів виробництва на

шкоду фізичному, духовному та моральному розвитку, губляться принципи гармонійного розвитку (фізичної та духовної краси) людини. У нескінченній гонитві за матеріальними благами ми втрачаємо душевні цінності. Що призводить до страждання всього соціуму, до стану невизначенності, хаотичності подальшого розвитку людства. І людині, в цих умовах, дуже складно зрозуміти значущість тих чи інших принципів. Тому зараз, як ніколи, дуже важливим стає Чехівський імператив «У людині все повинно бути прекрасне...», який постає як принцип калокагатії.

Людство авжди історично намагалося опанувати та зрозуміти такі категорії як: «краса», «тіло», «душа» та ін. У деяких релігійних концепціях або культурних практиках спостерігалися перекося в акцентуації тієї чи іншої з них. Наприклад античному світогляду був притаманний принцип калокагатії (від грецького kalos – прекрасний і agathos – добрий), основу його визначало переплетення досконалості тілесної та духовно-моральної в людині. А середньовічні аскети гнобили своє тіло в погоні за досягненням духовності, хоча Середньовіччя успадкувало від греків поняття калокагатії, яке поєднує в собі красу і добро [10, с. 31].

На початку свого зародження калокагатія була задумана як освітній ідеал і тому зосереджена на цілісності людини, що ідеалізується. Іншим шляхом глибокого розуміння калокагатії, є представлення її в термінах онтології, де вона задумана теж як єдність краси і добра. Але в контексті нашого дослідження, нас найбільше цікавить саме філософсько-антропологічний підхід розгляду калокагатії, обумовлений специфікою багатьох видів діяльності, де головною дійовою особою є людина. Поняття краси завжди еволюціонувало в історії і мало свою специфіку філософського трактування для кожної культури.

Дослідження концепції калокагатії як ідеалу красивої та доброї людини Середньовіччя не є звичайним або легким, тому що важко відповісти на питання, що ж взагалі робить людину красивою і доброю, особливо якщо обидва аспекти повинні бути взаємопов'язані. Ці дії потребують теоретичного осмислення з урахуванням досвіду всього розвитку філософії і культури.

Мета статті: спираючись на досягнутий рівень в розробці поняття калокагатії у філософській думці, слід провести філософсько-антропологічний аналіз західноєвропейського середньовічного аспекту виявлення ідеалу калокагатії та вивчити її зміст на рівні філософської рефлексії.

Окремих досліджень на цю тему у сучасних філософів не існує. Але для осмислення поставленої проблеми, нам допомогли праці деяких вітчизняних філософів: Л. В. Черної, 2016; Р. М. Поліщука, 2018; О. А. Базалука, 2018, С. А. Крилової, 2012, 2013 та російських – Ю. К. Катуніної, 2016; Д. О. Квятковського, 2016. Середєвропейських вчених питанням калокагатії займаються: Ірена Мартінкова, 2012, 2013; Умберто Еко, 2014; Хорхе Томас Гарсія, 2016. Серед російських вчених – Є. В. Нікітюк, 2017; О. А. Санженаків, 2013; серед вітчизняних – О. Д. Галазюк, 2013.

Сучасні вчені по-різному трактують калокагатію та прояви її в епоху Середньовіччя. Великий вплив на них мали ідеї блаженного Августина (Августин Аврелій) (354–430 pp.), Северина Боеція (480–524 pp.),

Ісідора Севільського (570–636 рр.), Діонісія Ареопагіта (Псевдо-Діонісій) (приблизно I ст.), Іоанна Скота Еріугена (810–877 рр.), Роберта Гроссетесте (1175–1253 рр.), Гільома Оксерського (?–1231 рр.), Гільома Овернський (1180–1249 рр.), Олександра Гельського (1185–1245 рр.), Фоми Галла (Фома Сен-Вікторський) (?–1246 рр.), Бонавентури (1218–1274 рр.), Жан де Ля Рошеля. Вони вели дискусію про поняття краси та проблеми єднання прекрасного з іншими цінностями на метафізичному рівні.

Методологічну основу дослідження становлять методи філософсько-антропологічного аналізу та історико-філософської реконструкції. Також використано герменевтичний підхід до інтерпретації філософського тексту.

Для розуміння ідеалу людини, представленого в філософській літературі Середньовіччя, потрібен невеличкий екскурс до попереднього античного періоду. З безліч термінів в грецькій літературі, якими визначається якість ідеальної людини, ми зосереджуємося на *καλοκαγαθία*, органічно складний образ, який об'єднує в собі різні ціннісні величини: «красу» і «добро» (благо), «прекрасне», «хороше» і «досконале». Одним з перших, хто ввів нове для грецької філософії поняття *καλοκαγαθία* був Сократ, під час розмірковування на суто антропологічну тему та осмислюючи що є людина. До нього в філософії ніхто не проявляв інтерес до людини. Принцип *καλοκαγαθία* у Сократа отримав антропологічне тлумачення: поняття «краса» було спроектовано на людську особистість, а, як відомо краса у греків була виразником найвищої досконалості, гармонії та міри, хочана перший план в «калокагадійній людині», він висунув властивість до мудрості, що забезпечує правильну – справедливую і добродієсну – поведінку. У Платона, в діалозі «Тімей», *καλοκαγαθία* визначається як відповідність (гармонію) душі і тіла, як існуюча і постійно діюча в людині передумова на вибір найкращого. Інший видатний старогрецький мислитель Аристотель вбачає, що мета *καλοκαγαθία* – хорошого і доброго – укладена в самих цих властивостях, які забезпечують цілісність духовного життя і діяльності людини. Ставлячи акцент на людину-діяча, Аристотель розмежував прекрасне і благо (добре), статичний і динамічний аспекти краси [1, с. 326]. Подальший розвиток поняття «калокагація» знаходимо у Ксенофонта, який висунув на перший план утилітарну оцінку і відокремив *καλοκαγαθία* від зовнішньої краси, залишивши «Прекрасна і хороша людина» (*καλοκαγαθός*). Таким чином, в класичний період естетична оцінка постійно взаємодіяла з етичною і утилітарною і прагнула до створення цілісного образу «позитивно прекрасної людини» [4, с. 491–558; 5, с. 187–199].

Згодом, під фатальним напором історичного процесу грецька *καλοκαγαθία* сходить зі сцени разом з пізньою античністю, поступившись місцем іншим, більш гнучким і життєздатним ідеалам частково чужим їй, а почасти і схожими, які виникають на її підґрунті. Перехід від Античності до Середньовіччя був складним діалогом двох культур на тлі падіння Римської імперії і культури, розрізненості варварської Європи, що постійно стрясається війнами, голодом та епідеміями. Тому перші кілька століть Середньовіччя характеризуються занепадом будь-якого розвитку

суспільства, середньовічна філософія підкреслює гріховність та недосконалість людини. На ранній стадії зародження цієї епохи, зовсім була забута ідея всебічного розвитку людини («калокагація»). Але вже через кілька століть у середньовічній філософії відбувається перегляд і переоцінка природних здібностей людського розуму, проявляється тяга до систематичного викладу і інтелектуального синтезу. І як говорить У. Еко: «думати про Середньовіччя як про епоху моралістичного заперечення прекрасного, чуттєвопізнаного, може тільки людина, дуже поверхово знайома з текстами та котра абсолютно не розуміє середньовічного менталітету» [8, с. 13]. Специфіка середньовічного світогляду, проявляється у відкритості істини, коли «не людина прагне опанувати істину, але навпроти, істина прагне опанувати людину, поглинути її, проникнути в неї». На тлі грецької мудрості ця ідея була абсолютно новою. Людина намагалася осягнути вищу реальність не заради себе, але заради самої цієї реальності. «Світ створений за Словом і заради Слова», – писав в XIV ст. Гійар де Мулен, в першому перекладі Біблії на французьку мову [5, с. 3]. І саме в цей період було розпочато визрівання розуміння людини як особистості. Хоча людина була лише частиною абсолютної особистості та і усвідомлювала себе лише через Бога, джерелом блага і краси був Бог, Бог був тим початком, яке об'єднує все те, що ми зараз називаємо різними цінностями – *красу, добро, благо, прекрасне*. При цьому, вбачаючи у Бога єдність усіх цінностей, середньовічні мислителі прагнули визначити їх специфічні особливості. Ось тут і починають відроджуватися зародкові форми нової філософської ідеї грецької «калокагації» та розкривається середньовічне сприйняття краси, добра, блага, прекрасного. Осягнути це можливо тільки за умови дуже дбайливого проникнення в менталітет і чуттєвого сприйняття тієї епохи.

Середньовічне християнство поглибило розуміння прекрасного, але майже розлучив його з матеріальною красою. Краса репрезентується настільки ж значною, як добро і мудрість. Перед обличчям тілної краси, єдино надійною противагою стає «Незнищена внутрішня краса». «Коли, наприклад, ми вбачаємо чию-небудь мудрість і дивуємося їй, – писав Плотін, – то ми на обличчя людини, на зовнішність, на форму тіла, навіть не звертаємо уваги, так як нас цілком приваблює одна внутрішня краса». «Що стосується зовнішньої краси, то вона скороминуща і більш швидкоплинна, ніж весняне цвітіння» [2, с. 234]. Згідно Плотіну, прекрасне в тілах виникає завдяки залученню до вищої краси, що виходить від Єдиного [9]. Прекрасна не матерія, а душа, яка в ній проявляється, це і є, на думку Плотіна, справжнє буття, що містить в собі єдність і творчість. І на перше місце слід поставити красу, тотожну з добром, з якого випливає безпосередньо розум як прекрасне. Душа ж – прекрасніша завдяки розуму, а все інше прекрасне – у вчинках, в заняттях – прекрасно вже завдяки душі, що дає форму. «Тільки душа, яка стала прекрасною, може бачити прекрасне» [7, с. 303–304].

Хоча на першому місці в епоху Середньовіччя висувалася турбота про душу людини, а тіло мало дуже низьку оцінку, сприйняття тіла середньовічним суспільством було подвійно суперечливим. Воно принижувало його, але разом із тим робило виключення

тілам, яким вони поклонялися. Зовнішня (фізична) краса була неодмінним атрибутом духовної святості. Святі люди наділялися не тільки духовним дарами, але і тілесними (краса, здоров'я). Прикладом такого поклоніння красі можна вважати розповідь домініканця про Фома Аквінського: «Коли св. Фома прогулювався на лоні природи, народ, який працював на полях, кинувши свої заняття, кидався йому назустріч, з захопленням споглядаючи його величну постать, красу його людських рис; з надбавкою більшої мірою їх штовхала до нього його краса, ніж його святість», – робить висновок монах [3, с. 411].

Особливу увагу про красу людини, слід приділити судженням отця церкви Блаженного Августина, для якого вона має привабливу значущість і яка по загальній для всієї пізньої античності традиції ділиться ним на красу душі і красу тіла. З усіх трактувань краси саме визначення Блаженного Августина набуло в середній віці особливого акценту. *Quid est corporis pulchritudo?* – запитує Августин і потім відповідає: *Congruentia partium cum quadam coloris suavitate*. («Що таке краса тіла? Співмірність частин укупі з деякою приємністю кольору»). Це трактування подібне вислову Цицерона (*Corporis est quaedam apta figura membrorum cum colons quadam suavitate, eaque dicitur pulchritudo; Tusculanae IV, 13, 31*; «Як в тілі гарна статура і приємний колір шкіри називається красою...»), яка, в свою чергу, увібрала в себе всю стоїчну і взагалі класичну традицію, висловлену в діаді (колір і співмірність) [8, с. 33]. Як написано в «Каноні» Поліклета «краса полягає не в самих елементах, а в гармонійній співмірності частин; від одного пальця до іншого, від усіх п'яти пальців до частини долоні, що залишилася... від будь-якої частини до будь-якої іншої частини». Таким чином, на основі цих текстів прийшли до такого визначення краси, яке чисельно виражало б формальну досконалість, визначення, яке при усій варіативності деталей зводилося б до засадничого принципу єдності в різноманітті [8, с. 64]. Глибокий відбиток античній філософії неоплатонізму накладають на Середньовічне християнське єднання з Богом. У «Божественних іменах» («*De Divinis Nominibus*») Псевдо-Діонісій Ареопіт розглядає поняття «Прекрасне» і «Краса», і те що їх необхідно розрізняти: навіть в межах сущого ми завжди називаємо прекрасним те, що причастно до краси, а красою – «причаста, що створює Причину прекрасного в усьому прекрасному». Коли ж ми говоримо про Бога, то саме Він повинен розуміти як вищу, чисту, прекрасну Красу, яка є джерелом всього прекрасного». Цю Красу Діонісій трактує як початок об'єднання та «збирання» сущого. Бог як Краса – це джерело загальної згоди, а Бог як Прекрасне – сама ця згода в його самому досконалому виді. І у будь-якому своєму прояві вона є символом вищої «зібраності» буття. «Завдяки Прекрасному все з'єднується, бо Прекрасне силою потягу до власної краси містить всю сукупність сущого, будучи початком, творчою і рушійною причиною всього сущого, а також предметом любові, причиною досконалості і зразком, оскільки все народжується заради Прекрасного і їм визначається» [6, с. 39].

Висновки. Середньовіччя в порівнянні з античністю характеризується більш пильною увагою до проблеми людини. Середньовічна філософія постає перед нами

як синтез двох традицій: християнського одкровення і античної філософії. І перше, що відрізняє антропологію вже самих ранніх середньовічних філософів від античної, язичницької, – це вкрай подвійна оцінка людини. В автентичних проаналізованих текстах простежується тенденція використання різних термінів для проведення кордону між красою, що має безпосередній зв'язок з трансцендентним (це божественна краса) і проявами прекрасного в (земній) світі. Давньогрецькі філософи внесли великий внесок у формування калокагатійного ідеалу, який безумовно мав оригінальний образ в середньовічному суспільстві. Очевидно, що думка про єдність добра (благо) і краси, пройшовши через століття, набувала нові інтерпретаційні сенси і національну специфіку, але були періоди, коли відбувалася актуалізація калокагатійних смислів і їх прочитання в системі філософських понять.

В сучасному світі, для підвищення знаннєвого та загально-культурного потенціалу людей, відносно всебічно гармонійного розвитку, потрібна принципово нова парадигма сучасної концепції виховання. Виховання, яке б забезпечувало розвиток фізичних здібностей, розумових, душевних якостей та задоволення потреб зростаючого покоління в знаннях при розумінні їх значущості. Чехівський калокагатійний принцип «В людині все повинно бути прекрасно...» повинен завжди залишатися моральним кодексом розвитку людства.

Список використаних джерел

1. Аристотель, 1976. 'Сочинения [Текст]: в 4 т.' Т.1, *АН СССР, ин-т философии*; ред. В. Ф. Асмус, М.: Мысль, 550 с.
2. Боэций, 1990. 'Утешение философией', *Утешение философией и другие трактаты*; пер. В. Уколовой и М. Цейтлина, М.: Наука, 415 с.
3. Ле Гофф, Ж., 2005. 'Цивилизация средневекового Запада', пер. с фр. Под общ. ред. В. А. Бабинцева; послесл. А. Я. Гуревича, Екатеринбург: У-Фактория, 560 с. (Серия «Великие цивилизации»).
4. Лосев, АФ., 2000. 'История античной эстетики. Аристотель и поздняя классика', Т.4, худ.-офор. Б. Ф. Бублик, Х.: Фолио; М.: «АСТ», 880 с. (Вершины человеческой мысли).
5. Неретина, СС., 1995. 'Абеляр и особенности средневекового философствования', *Теологические трактаты*; пер. с лат., М.: Прогресс, Гнозис, с.3.
6. 'Святой Дионисий Ареопегит. Божественные имена', 1991, [пер. с древнегреч. отца Леониды Лутковского], *Мистическое богословие*, Киев: Путь к Истине, с.89–90.
7. Татаркевич, В., 1977. 'Античная эстетика: научное издание', [пер. с пол. А. П. Ермилова], М.: Искусство, 326 с.
8. Эко, Умберто, 2014. 'Искусство и красота в средневековой эстетике', пер. с ит. А. Шурбелева, Москва: АСТ: CORPUS, 352 с.
9. Ennead I. 6 [1] 9, 4ff.
10. John D., Dadosky, 2014. 'The Eclipse and Recovery of Beauty: A Loneran Approach', Toronto: University of Toronto Press, 255 p.

References

1. Aristotel', 1976. 'Sochinenija [Tekst]: v 4 t. (Works [Text]: in 4 t.)' Т.1, *АН СССР, ин-т философии*; ред. В. Ф. Асмус, М.: Мысль, 550 с.
2. Boecij, 1990. 'Uteshenie filosofiej (Consolation philosophy)', *Uteshenie filosofiej i drugie traktaty*; per. V. Ukolovoj i M. Cejlina, M.: Nauka, 415 s.
3. Le Goff, Zh., 2005. 'Civilizacija srednevekovogo Zapada (The civilization of the medieval West)', per. s fr. Pod obshh. red. V. A. Babinceva; poslesl. A. Ja. Gurevicha, Ekaterinburg: U-Faktoriya, 560 s. (Serija «Velikie civilizacii»).
4. Losev, AF., 2000. 'Istorija antichnoj jestetiki. Aristotel' i pozdnijaja klassika (The history of ancient aesthetics. Aristotle and the late classics)', Т.4, худ.-офор. Б. Ф. Бублик, Н.: Фолио; М.: «АСТ», 880 с. (Verzhiny chelovecheskoj mysli).

5. Neretina, SS., 1995. 'Abeljar i osobennosti srednevekovogo filosofstvovanija (Abelard and features of medieval philosophizing)', *Teologicheskie traktaty: per. s lat., M.: Progress, Gnozis, s.3.*

6. 'Svjatoj Dionisij Areopagit. Bozhestvennye imena (Holy Dionysius the Areopagite. Divine names)', 1991, [per. s drevnegrech. otca Leonida Lutkovskogo], *Misticheskoe bogoslovie, Kiev: Put'k Istine, s.89–90.*

7. Tatarkevich, V., 1977. 'Antichnaja jestetika: nauchnoe izdanie (Antique aesthetics: scientific edition)', [per. s pol. A. P. Ermilova], M.: *Iskusstvo, 326 s.*

8. Jeko, Umberto, 2014. 'Iskusstvo i krasota v srednevekovoj jestetike (Art and beauty in medieval aesthetics)', per. s it. A. Shurbeleva, Moskva: *AST: CORPUS, 352 s.*

9. Ennead I. 6 [1] 9, 4ff.

10. John D., Dadosky, 2014. 'The Eclipse and Recovery of Beauty: A Lonergan Approach', Toronto: *University of Toronto Press, 255 p.*

Kobzieva I. O., Ph.D. candidate, doctoral student of department of philosophy at H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine, Kharkiv), kobzeva0501@gmail.com, ORCIDiD 0000-0001-8543-6599

Philosophical and anthropological dimensions of kalokagathia in the middle ages

Analyzed and studied philosophical and anthropological views on beauty, beauty, good and good in the Middle Ages, as an integral part of the Greek kalokagathia. The substantive moments of these concepts, especially the beauty, which make up their true meaning, are accented. What exactly did these meanings mean for a medieval man? Considered the philosophical outlook of such thinkers of the Middle Ages as Bl. Augustine, Dionysius Areopagite (Pseudo-Dionysius), Thomas Aquinas. In general, it was discovered that the Middle Ages formed its own presentation of kalokagathia, beauty, beauty, good and good.

Keywords: kalokagathia, beauty, good, goodness, Middle Ages.

* * *

УДК 130.2:141.3

Бороденко О. В.,

кандидат философских наук, старший преподаватель кафедры социологии, Черноморский национальный университет им. Петра Могилы (Украина, Николаев), olegborodenko9@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8835-7471>

НОВЫЕ МИФОЛОГИИ ПРОСТРАНСТВА: СИМВОЛИЗАЦИЯ ЛОКАЛЬНОГО

Категория «локальное» анализируется в контексте мифологизации и символизации пространства в культуре и философии. Рассматривается актуальность мифа в современной теории и культурной практике. Предпринята попытка осмысления истоков мифологизации и символизации пространства в современной философии культуры. Дается характеристика основных направлений мифологизации пространства в философии и науке XX – начала XXI вв.

Ключевые слова: философия культуры, локальное, локальность, миф, мифологизация пространства, символизация пространства.

(статья друкується мовою оригіналу)

Несмотря на то, что пространство и время являются ключевыми философскими категориями, необходимыми нам для понимания мира и всех явлений в мире, следует признать, что на сегодняшний день мы обладаем далеко не полным знанием ни о пространстве, ни о времени. Так, наряду с научными попытками постижения пространства человеку с древнейших времён присуще стремление мифологизировать пространство. Что интересно, в настоящее время рождаются всё новые мифы о пространстве. Проблема осмысления и интерпретации современных пространственных мифов представляет,

по нашему убеждению, важную и малоизученную сферу в философии культуры конца XX – начала XXI столетий. Данной проблеме уделили внимание в своих работах, в частности, Р. Барт, Ж. Делёз и Р. Гваттари, Д. Замятин, А. Лефевр, Е. Мелетинский, Э. Соя [12; 13], В. Топоров, О. Фрейденберг, М. Фуко, М. Элиаде. Вместе с тем, выводы исследователей показывают недостаточную изученность отдельных аспектов этой проблемы. Целью нашей работы является обобщение преобладающих философских подходов к вопросу о роли пространственного мифа в сознании современного человека, а также выделение основных направлений в философском анализе мифологии пространства. Учитывая широту данной тематики, мы сосредоточим внимание на символизации локального в современных пространственных мифах, проведя параллели с мифами архаичными.

Общая направленность человеческой культуры от мифа по направлению к логосу, к рациональному освоению мира (в т.ч. пространства) не устраняет важности мифа для современного человека и культуры. Являясь важнейшей антропологической и культурнофилософской категорией, миф помогает найти ключи к решению многих актуальных проблем современного человека и общества, таких, например, как кризис ценностей и связанная с ним актуализация мифологического сознания, поиск истоков культурных смыслов, соотношении рациональных и иррациональных форм духовности, проблема манипуляции сознанием, феномен симулякризации и массовой культуры, сущность и влияние культурной глобализации, проблема дегуманизации и деантропологизации.

Актуальность мифа подчёркивали многие мыслители XX века, в частности, Бронислав Малиновский: «...миф является неотъемлемой частью культуры в целом», поэтому «постоянно рождается снова; каждая историческая перемена производит свою мифологию, которая, однако, только косвенно связана с историческим фактом. Миф является своего рода постоянным побочным продуктом живой веры, которая нуждается в чудесах; социальных устоев, которые требуют прецедента; морального закона, который требует оправдания» [1, с. 290].

Определение большинством исследователей мифа как целостной формы восприятия реальности, утверждение за ним свойства максимально широко охватывать, отображать и интерпретировать мир, окружающий человека, позволяет нам выделить категории мифическое пространство и мифическое время как такие, которые обладают особой значимостью для анализа и осмысления как сущности мифа и мифического в современном мире, так и их различных модификаций и форм, степени и характера влияния на человека.

Категория пространство, как и категория время выступает в истории философской мысли одной из центральных. В философии эпохи постмодерна и в рамках философских поисков начала XXI века эти категории были переосмыслены, в частности, в концептах ацентризма, плоскости, ризомности, хаосмоса, переоткрытия времени и т.п.

Исходя из этого, особую актуальность приобретает философское осмысление мифического пространства в